

Ekonomia feminista

Emakumeen ongaitza ekonomikoa

Gaitasunen indartzea

Emakumeen etorkinak

Zaintzak

Neoliberalismoa

**Emakumeen eskubide
ekonomikoak:
gogoetak,
ikuspegi feministatik**

Giza inbertsioa Globalizazioa

Merkatua

Ustiapena

Lan-eskubideak

Malgutasuna erakundeak

Salaketa

Ekintza politikoa

Jabekuntza

Kontsumitzaileak

Emakume etorkinak

Maquilak

ACSUR
LAS SEGOVIAS

INSTITUTO DE ESTUDIOS SOBRE DESARROLLO Y COOPERACIÓN INTERNACIONAL
NAZIOARTERKO LANIKIDETZA ETA GARAIPENARI BURUZKO IKASKETA INSTITUTUA
UNIVERSIDAD DEL PAIS VASCO • EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEA

Ekonomia feminista

Emakumeen eragina ekonomikoan

Gaitasunen indartzea

Emakumeen elkarlagarritasuna

Zaintzak

Neoliberalismoa

Giza inbertsio globala

**Emakumeen eskubide ekonomikoak:
gogoetak,
ikuspegi feministatik**

Merkatua

Ustiapena

Lan-eskubideak

Salaketa

Malgutasunaren kontrola

Jabekuntza

Ekintza politikoa

Emakume etorkinak

Kontsumitzaileak

Maquilak

Argitalpen hau "Generoa Garapenerako Hezkuntza: Iparra-Hegoa eztabaida-gaiak emakumeen agenda politikorako" izeneko proiektuaren barruan dago; beste jardura batzuen artean, Garapenerako Lankidetzan feminismoa sartzea ahalbidetuko duten oinarriko gaiei buruzko gogoeta egiteko espazioak sortuko dira, eta, era berean, laguntzarako materialak eta tresnak sortuko dira, emakumeen berdintasun ezari, desberdintasunari eta mendekotasunari aurre egiteko.

Argitaratzailea:

Bilbao • Zubiria Etxea. UPV/EHU

Lehendakari Agirre etorbidea, 83 • 48015 Bilbo

Tel.: 94 601 70 91 • Faxa: 94 601 70 40 • hegoa@ehu.es

Vitoria-Gasteiz • Arabako Campus-eko Liburutegia UPV/EHU

138 kutxatila - Nieves Cano, 33 • 01006 Vitoria-Gasteiz

Tel. • Faxa: 945 01 42 87 • hegoagasteiz@ehu.es

www.hegoa.ehu.es

Cedaceros 9, 3.

28014 Madrid

Tel.: 91 429 16 61 • Faxa: 91 429 15 93

acsur@acsur.org

www.acsur.org

Laguntzaileak:

CDan dauden hitzaldiak:

CIUDADANÍA Y ACCESO A RECURSOS PRODUCTIVOS DE LAS MUJERES RURALES EN PERU: RETOS Y COMPROMISOS. Elena Villanueva Díaz, "Flora Tristán" Peruko Emakumearen Zentruko Landa Garapenerako Programaren Koordinatzailea. Peru.

DERECHOS HUMANOS DE LAS TRABAJADORAS EN EL SALVADOR. "Mélida Anaya Montes" Emakumeen Mugimendua Elkarteko Emakumeen Partehartze Politiko eta Herritarraren Programaren Koordinatzailea. El Salvador.

CIUDADANÍA ECONÓMICA DE LAS MUJERES EN EL NORTE: LOGROS Y RETOS. Yolanda Jubeto eta Mertxe Larrañaga, EHuko Ekonomi eta Enpresa Zientzietako irakasleak.

Onorioen idazketa: Gloria Guzmán • Koordinazioa: Amaia del Río eta Rocío Lleó

Euskerazko itzulpena: Labayru Institutua • Diseinua eta Maketazioa: Marra, S.L. • Inprimaketa: Lankopi S.A.

Lege Zenbakia: BI-3859-07 • ISBN: 978-84-89916-10-4

Aitortu-EzKomertziala-LanEratorririkGabe 2.5 Generikoa Espainia

Dokumentu hau Creative Commons-en lizentziarekin dago. Aske zara lan hau kopiatzeko, banatzeko eta publikoari hedatzeko, betiere kontuan hartuta lanaren kredituak aitortu behar dituzula, eta ezin duzula merkataritza xedetarako erabili. Ezin duzu lan hau bestelakotu, eraldatu edo lan eratorririk sortu hartatik abiatuta.

Baimen osoa:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/legalcode.eu>

Aurkezpena

Generoa Garapenerako Hezkuntzan: Iparra-Hegoa eztabaida-gaiak, emakumeen agenda politikorako proiektuaren barruan plazaratu da argitalpen hau, eta, beraren bitartez, Hegoa eta ACSUR-Las Segovias elkarteek indartu egin nahi dituzte Garapenerako Hezkuntzan eta Lankidetzan ari diren agenteak, genero-ekitatea giza garapenaren gai nagusi gisa har dezaten eta, ondorioz, modu eraginkorrean sar dezaten generoko ikuspuntua lankidetzako eta hezkuntzako ekintzetan.

2007ko maiatzean eta ekainean Bilbon eta Gijonen egin ziren emakumeen Eskubide Ekonomikoei buruzko bi Seminarioen bitartez, topaketarako eta hausnarketarako espazio bat jarri dugu GGKEen, emakumeen elkarteen eta mugimendu feministaren esku. Espazio horren helburu nagusia da pentsamendu ekonomiko feminista hedatzea, emakumeek aktore ekonomiko gisa duten estatusa aitortzea eta begirada kritikoa sartzea nazioarteko lankidetzako eta garapenaren arloko ekimenetan.

Argitalpen honek Bilboko eta Gijoneko seminarioetako hiru saioetan taldeka egindako lanean egin ziren gogoetak jasotzen ditu, bai eta ikuspuntu feministatik lankidetzan aritzeko sortu ziren proposamen zehatzak ere. Gainera, Hegoaldeko eta Iparraldeko emakumeen hitzaldiak ere jaso dira CD batean: Isabel Fabiánen (Las Méridas) *“El Salvadorreko emakume langileen giza eskubideak”*, Elena Villanuevaren (Flora Tristán) *“Peruko landa giroko emakumeen hiritartasuna eta eskubide ekonomikoak: erronkak eta konpromisoak”*, eta Yolanda Jubeto eta Mertxe Larrañagaren (Euskal Herriko Unibertsitatea/Universidad del País Vasco) *“Iparraldeko emakumeen hiritartasun ekonomikoa: lorpenak eta erronkak”* dira aipatutako hitzaldiak. Hitzaldiok Bantabaren web¹ orrialdean eta ACSUR-Las Segovias elkartearenean (www.acsur.org) ere irakur daitezke.

¹ Hemen dago eskuragai
www.bantaba.ehu.es/obs/ocont/obs/gen/doc

Mundu globalizatu honetan, politika ekonomiko neoliberalak eta patriarkatuak emakumeen eskubide ekonomikoak mehatxatzen dituzte; horrek, aldi berean, lanaren banaketa sexualaren ondorioak betikotzen ditu eta zerbitzu publikoen pribatizazioa ahalbidetzen du. Ondorioz, erantzukizun familiarrak emakumeen ardurapean geratzen dira eta horiek ez dute erantzunik ez laguntzarik aurkitzen Estatu demokratiko ahuletan.

Historikoki, emakumeak euren eskubide ekonomikoetatik aparte utzi izan dira, eta modu marjinalan baino ez dute parte hartu izan jarduera ekonomiko nazionalan. Agente ekonomikoaren estatusa ukatu izan zaie, eta, ondorioz, erabaki normatiboak beti hartu izan dira emakumeek ekonomian eta gizartean ustez duten posizioaren arabera.

Eredu neoliberalak eta eredu horrek emakumeengan dituen efektuak atzeraezintzat eta alternatibarik gabekotzat hartu izan dira. Eredu horrek merkatua hartzen du gizartearen antolatzaile nagusi gisa, eta gure eskubideak, lana eta bizitza merkantzia bihurtzen ditu.

Gobernuek eta gobernu-erakundeek emakumeak erabili izan dituzte; baina, une eta egoera askotan, nazioarteko lankidetzaren ere ez da maila egokian egon. Denbora luzez, lankidetzarako estrategiak ekoizle gisa hartu izan dituzte emakumeak, eta familiarekiko erantzukizuna beti emakumearen esku jarri izan da; inoiz ez dira hartu autodeterminaziorako eta autonomia pertsonalerako eskubidea duten herritar gisa.

Lankidetzan inplikaturako GGKEek eskubide ekonomikoaren jatorria erreskatatu behar dugu, emakumeen erabateko hiritartasuna lortzen lagunduko digun aldarrikapenerako tresna ideologiko gisa. Giza bizitza politika ekonomikoaren zentroan kokatuko dituzten garapenerako ekimenak babestu behar ditugu, prozesu horretan zainketa jarduera kontuan hartuz. Modu horretan, patriarkatua sistema zapaltzaile gisa ikusiko dugu, eta sistema hori bertan behera botatzeko bidea hasiko dugu.

Ikuspegi kritiko horretatik antolatu zituzten Hegoa eta ACSUR-Las Segovias elkarteek aipaturako Seminarioak, honako helburuekin:

- Emakumeek eragile ekonomiko gisa duten estatusa aintzat hartzea, zapalkuntzaren jatorriak identifikatuz eta demokrazia nahiz hiritartasuna birpentsatu eta berrantolatuz, emakumeak eskubidedun subjektu gisa har daitezten.

- Pentsamendu ekonomiko feminista hedatzea, eta emakumeen bazterketa eta mendekotasuneko praktika soziale-tan aldaketak ikusteko aukera eman duten eta genero harremanak hobetzen laguntzen duten esperientzia onak zabaltzea.
- Nazioarteko garapen eta lankidetzari modu kritikoan begiratzea, pribatua denaren dimentsio politikoa eta horrek bizitzarekin eta emakumeen eskubideekin daukan harremana aintzat har dadin.
- Garapenerako lankidetzan eragina izango duten proposamenak eta estrategiak prestatzea, emakumeen Eskubide ekonomikoen agenda feminista berreskuratuz.

Modu horretan, Seminarioak gai horien gainean sakondu eta eztabaidatzeko espazio bihurtu ziren; bertan, generoan eta ekonomian adituak diren Hegoaldeko eta Iparraldeko emakumeak gonbidatu genituen (gaiari buruzko proposamen teoriko eta praktikoak egin dituzte), bai eta emakumeen diskriminazioa desagerrarazteko borrokan dabilzan Estatu espainiarreko Mugimendu Feministako erakundeak eta GGKEak ere.

Gogoeta horiek ez dute osatzen guztiz amaitutako dokumenturik, Garapenerako Hezkuntza eta Lankidetzaren barruan emakumeek izan beharreko agenda ekonomikoaren ekarpenei dagokienez. Hala ere, balio eta erabilgarritasun handiko dokumentua dela uste dugu, genero-ekitate kontuan hartzen duen garapena lortzeko lanean ari garenontzat (maila indibidual zein kolektiboan); izan ere, eztabaidan jarraitzeko eta sakontzeko elementu nagusiak eskaintzen dizkigu.

Aurkezpen honi amaiera emateko, eskerrak eman nahi dizkiegu Seminarioetako saioetan hizlari gisa aritu ziren emakume guztiei, egindako lanagatik: Isabel Fabián, Elena Villanueva, Yolanda Jubeto eta Mertxe Larrañaga; Mugimendu Feministako emakume ordezkariak: Zuriñe del Cerro, Izaskun Guarrotxena, Ana Suárez, Ángeles Castellanos, Irene Sánchez eta Pilar Sampedro; GGKEetako emakumeak: María Viadero, Nadia Criado, Susana Mateo, Silvia de Gregorio eta Vanessa Caçote; UNIFEMek Latinoamerikan dituen lankideak: Olga Bayón, Goiatz Mínguez, Leire López eta Mónica Gil; Oviedoko Unibertsitateko irakaslea eta ikerlaria den Sandra Dema; eta dinamizatzen eta gogoeta hauek idazten lan bikaina egin duen emakumea: Gloria Guzmán. Eskerrik asko, era berean, saioetara joandako pertsona guztiei, eta

taldeka edo bileran eztabaidatu zutenei, ikuspuntu feministan oinarritutako lankidetzarako proposamen eta estrategia zehatzak lortu ahal izateko. Eta, azkenik, Eusko Jaurlaritzako Lankidetzarako Zuzendaritzari eta Nazioarteko Lankidetzako Espainiako Agentziari, argitalpen hau ateratzeko eta proiektu honetan sartutako Seminarioak egiteko eman diguten laguntza eta babesagatik.

Mintegia Emakumeen Eskubide Ekonomikoak (Bilbo)

Egitaraua

2007ko asteazkena, maiatzak 9

- 16:00 Agiri banaketa eta proiektuaren aurkezpena: Generoa Garapenerako Hezkuntzan: Iparralde-Hegoalde eztabaidarako gaiak, emakumeen agenda politikorako
- 16:15 Emakumeen eskubide ekonomikoak
Mintegiaren aurkezpena
- 16:35 *Emakume langileen giza eskubideak El Salvadorren*
Isabel Fabián.
Las Mélidaseko Eragin Politikoaren arloko koordinatzailea (Movimiento de Mujeres Mélida Anaya Montes Elkarte). El Salvador.
- 17:20 Atsedena
- 17:45 *Hiritartasuna eta emakumeen eskubide ekonomikoa Perun: erronkak eta konpromisoak*
Elena Villanueva.
Flora Tristán Emakume Perutarren Zentroko Landa arloko koordinatzailea. Peru.
- 18:30 *Parte-hartzaileen sakontze lana: gogoeta taldeka eta guztien artean*
Gloria Guzmán.
Dinamizatzailea. Maisutza Genero Harremanetan, feminista salvadortarra eta Las Dignas (El Salvador) Emakumeen Elkarteko kidea.
- 20:00 Amaiera

2007ko asteazkena, maiatzak 30

16:00 **Emakumeen hiritartasun ekonomikoa Iparraldean: lorpenak eta erronkak**

Yolanda Jubeto.

Doktorea Ekonomia Zientzietan UPV/EHU, “Emakumeak eta Ekonomia” irakasgaiaren irakaslea eta genero ikuspegia duten oinarriekin erlazionatutako zenbait ikerketa proiekturen koordinatzailea.

Mertxe Larrañaga.

Doktorea Ekonomian, UPV/EHUko Ekonomia eta Enpresa Zientzietako irakaslea, “Emakumeak eta Ekonomia” irakasgaia ematen du eta UPV/EHUko Berdintasuneko zuzendaria da.

17:30 Atsedena

17:45 **Mahai-ingurua** Mugimendu Feministako erakundeekin

Lanbroa eta Bilgune Feminista.

18:45 **Parte-hartzaileen sakontze lana: gogoeta taldeka eta guztien artean**

Gloria Guzmán. Dinamizatzailea.

20:00 Amaiera

2007ko asteazkena, ekainak 6

16:00 **Mahai-ingurua** GGKEekin

Mugarik Gabe, PTM-mundubat, Zabalketa eta Euskadiko GGKEen Koordinakundeko Genero Taldea.

17:15 Atsedena

17:45 **Parte-hartzaileen sakontze lana: gogoeta taldeka eta guztien artean**

Gloria Guzmán. Dinamizatzailea.

19:45 Mintegiaren amaiera

Mintegia Rmakumeen Eskubide Ekonomikoak (Gijon)

Egitaraua

2007ko asteazkena, maiatzak 16

- 16:30 Agiri banaketa eta proiektuaren aurkezpena: Generoa Garapenerako Hezkuntzan: Iparraldea-Hegoaldea eztabaidarako gaiak, emakumeen agenda politikorako
- 16:45 Emakumeen eskubide ekonomikoak
Mintegiaren aurkezpena
- 17:15 *Emakume langileen giza eskubideak El Salvadorren*
Isabel Fabián.
Las Mélidaseko Eragin Politikoaren arloko koordinatzailea (Movimiento de Mujeres Mélida Anaya Montes Elkarte). El Salvador.
- 18:00 Atsedendia
- 18:15 *Hiritartasuna eta emakumeen eskubide ekonomikoa Perun: erronkak eta konpromisoak*
Elena Villanueva.
Flora Tristán Emakume Perutarraren Zentroko Landa arloko koordinatzailea. Peru.
- 19:00 **Parte-hartzaileen sakontze lana: gogoeta taldeka eta guztien artean**
Gloria Guzmán.
Dinamizatzailea. Maisutza Genero Harremanetan, feminista salvadortarra eta Las Dignas (El Salvador) Emakumeen Elkarteko kidea.
- 20:30 Amaiera

2007ko osteguna, maiatzak 17

16:30 **Emakumeen hiritartasun ekonomikoa Iparraldean: lorpenak eta erronkak**

Yolanda Jubeto.

Doktorea Ekonomia Zientzietan UPV/EHUn, "Emakumeak eta Ekonomia" irakasgaiaren irakaslea eta genero ikuspegia duten oinarriekin erlazionatutako zenbait ikerketa proiekturen koordinatzailea.

Mertxe Larrañaga.

Doktorea Ekonomian, UPV/EHUko Ekonomia eta Enpresa Zientzietako irakaslea, "Emakumeak eta Ekonomia" irakasgaia ematen du eta UPV/EHUko Berdintasuneko zuzendaria da.

18:00 Atsedenaldia

18:15 **Mahai-ingurua** Mugimendu Feministako erakundeekin

Milenta Muyeres, Xurtir, Grupo Feminista Local Cambalache eta Pilar Sampedro.

19:15 **Parte-hartzaileen sakontze lana: gogoeta taldeka eta guztien artean**

Gloria Guzmán. Dinamizatzailea.

20:30 Amaiera

2007ko ostirala, maiatzak 18

16:30 **Mahai-ingurua** GGKEekin

CONGPako Genero Taldea, ACSUR-Las Segovias eta Sandra Dema.

17:30 Atsedenaldia

17:45 **Parte-hartzaileen sakontze lana: gogoeta taldeka eta guztien artean**

Gloria Guzmán. Dinamizatzailea.

20:15 Mintegiaren amaiera

Garapenerako Hezkuntzaren eta Lankidetzaren markoan, emakumeen Agenda ekonomikoari egindako ekarpenak

Emakumeen agenda ekonomikorako hausnarketak eta estrategiak sortu ahal izateko, begirada eta ahots desberdinak behar dira, Garapenerako Hazkuntzaren eta Lankidetzaren errealitatearen konplexutasuna identifikatzeko. Hori dela eta, 2007ko maiatzean eta ekainean Gijonen eta Bilbon egin zen “*Emakumeen eskubide ekonomikoak*” Seminarioaren saioetan, instituzio eta erakunde hauek izan genituen gure artean:

- Latinoamerikako erakunde feminista bi: Peruko Flora Tristán Emakume Perutarren Zentroa eta El Salvadorreko Mélida Anaya Montes Emakumeen Elkarte (Gijon eta Bilboko Seminarioetan).
- Unibertsitateko hiru ikertzaile eta irakasle; bi Euskal Herriko Unibertsitatekoak (Mertxe Larrañaga eta Yolanda Jubeto) eta bat Oviedoko Unibertsitatekoa (Sandra Dema). Azken horrek Asturiasko GGKEetan generoko ikuspegia sartzeari buruzko ikerketarekin hartu zuen parte.
- Mugimendu feminista: Milenta Muyeres, Xurtir, Cambalache Lokaleko Talde Feminista eta Pilar Sampedro aritu ziren Gijoneko Seminarioan, eta Bilgune Feminista eta Lanbroa Bilbokoan.

- GGKEak: ACSUR-Las Segovias eta Asturiasko GGKEen Koordinakundeko Genero Taldea, Gijoneko Seminarioan; eta Mundubat, Mugarik Gabe, Zabalketa eta Euskadiko GGKEen Koordinakundeko Genero Taldea, Bilboko Seminarioan.
- UNIFEMek Latinoamerikan dituen Lankideen partaidetza Bilboko Seminarioan.

Erabilitako metodologia hitzaldi, eztabaida eta taldekako hausnarketetan oinarritu zen, aldez aurretik landutako azterketa-giden bitartez. Gida horiek arlo kontzeptualak, proposamenak egiteko ildoak eta agendako puntuak zituzten, beti ere, parte-hartzaile bakoitzaren lanerako arlorik interesgarrienak izanik. Puntu asko agertu eta oso desberdinak izan ziren; hala ere, aurrerantzean, modu globalean erreskatatuko dira errepikatu ziren elementu nagusienak eta beste elementu batzuk, zeintzuen bitartez, gutxiago bada ere, eztabaidan jarraitzeko aukera egon daitekeen. Hori dela eta, azken puntu horiek ere markatuta utzi ditugu.

Eztabaida kontzeptualarekin eta estrategiei buruzko eztabaidarekin aurrera jarraitzeko elementu nagusiak

Ekonomia Feministak Giza Garapenaren lanerako ematen dizkigun azterketa-marko berriak ezagutu eta horietan sakontzeko beharrezana

Gijonen zein Bilbon aipatu zenaren arabera, Ekonomia Feministaren ikuspuntua ezezaguna da edo modu ahulean jaso da Garapenerako Hezkuntzaren eta Lankidetzaren esparruan.

Ekonomia Feministak arlo asko eskaintzen dituen arren, Cristina Carrascoren arabera, hau da zutabeetako bat: *“elkarren aurrean jarri behar ditugu gaur egungo antolakuntza sozialeko logika kontraesankorren gatazka, etekinak lortzea –logika kapitalista- eta giza bizitzaren zainketa”*. Gatazka horrek zenbait puntutara garamatza: lehenetasun sozialak aldatzera, hel-

buruak giza iraunkortasunean zentratzera, eta, batez ere, gehienbat emakumeek egiten duten giza erreproduzioaren lana aitortzera; beraz, lehenetsun aldaketa ekarri behar du Garapenerako Lankidetzaren esparruan.

Baina erreproduzio lana lehenetsun gisa jartzeak –merkatutik pasatzen ez den guztia askoz ere gehiago baloratzeaz gain- indartu egiten du gizonezkoen erantzukizun bateratuaren beharrizana eta nabarmentzen du gizonezkoak direla denbora gehiago konpartitu behar dutenak, emakumeak aspalditik ari direlako hori egiten. Iritzi hori berretsi egiten da Mertxe Larrañagak eta Yolanda Jubetok emakumei eta lanari buruz egindako ikerketan (argitalpen honetan dago). Hauek dira ikerketa horretan jasotako hiru datu: Estatu espainiarrean, 2003an, seme-alabak zaintzeagatiko eszedentzien %96,38 emakumei zegokien; 2006an, amatasun edo aitatasunagatiko baimenen %98,35 emakumei zegokien; eta, 2006an, lanaldi partzialeko enplegu tasa %21,9koa izan zen emakumeen kasuan eta %4,2koa gizonen kasuan. Sarritan, zifra horiek islatzen duten errealitatea albo batean uzten da, emakumeak soldatapeko lanean sartzeak ekarri dituen aurrerapenei buruz hitz egitean.

Gure antolakuntza sozialari buruzko perspektiben ildo horretan, lanaren eta enpleguaren aurrekontu androzentrikoak eztabaidatzeko beharrizana agertu zen, lanaren etikara hurbiltzeko eta beste gako eta harreman batzuetan pentsatzeko; izan ere, gaur egun, oro har, lana arrakastarekin, egitura zurruneekin eta diru-etekinekin zein kapitalismoaren kontsumo-etekin propioekin erlazionatzen da.

Emakume etorkinak, zainketa globalen eta lan prekarioaren katearen parte gisa

Emakume etorkinen baldintzak ez dira batere (edo ia) kontuan hartzen, eta, *zainketa globalen katea*² gero eta normalizatuago dagoen arren eta gure antolakuntza soziala mantentzeko modu

² *Emakumeengan, eskala globalean, lana eta zainketa lotzen dituen logikaren kontzeptuaz ari gara.* Kontzeptu hori Hochchildek garatu zuen 2000. urtean. DIAZ, Gorfinkiel, TOBIO, Constanza (2004), “¿Una nueva forma de organización familiar? Madres Trabajadoras y Servicios Domésticos Inmigrantes. Percepciones e implicaciones”. Revista de Estudios de Juventud, 67. zenbakia, 127-144. orrialdeak. Hemen dago eskuragai: www.injuve.mtas.es 2007ko maiatzean kontsultatua.

berri eta finkatua den arren, oraindik ere, ez dago horri buruzko hausnarketarik eta emakume etorkinen eskubide ekonomikoaren aitorpenik.

Kolektibo hau nahiko ezkatatuta dago agendak definitzeko orduan, batez ere sindikatuetan eta gizarte mugimenduko beste agente batzuetan. Hori dela eta, eta oso sektore heterogeneoa den arren, mekanismoak bilatu, lan irizpideak bateratu eta etorkinen sektore eta kolektiboen artean aliantzak sortu beharra dago.

Marko horretan, garapen bateratuaren esanahia sakonago aztertu behar dela ere erabaki da. Badirudi planteamendu hori egiteke dagoen lana dela.

Garapenerako Hezkuntzak garrantzi berezia dauka migrazioari buruzko errealitate horiek salatu eta ikusarazteko orduan. Euren eskubideak agerian jartzeko ekimen interesgarrien artean, kanpaina hau aipatu behar da: “Hemen bizi dira, hemen egiten dute lan, hemen kotizatzen dute, baina hemen ez dute botorik ematen”.

Aipatu izan da, era berean, kolektiboa biktima eran tratatzeko joera dagoela, gaitasunik, ezagutzarik eta protagonismorik ez duen sektorea balitz bezala. Ikuspegi asistentzialista eta biktimistak ez du laguntzen gaia hiritartasunean zentratzen.

Makro eta mikroekonomiaren gaineko inaktuaren eta eraginaren azterketa

Erakunde feministak eta GGKEak mikroekonomian zentratu dira, batez ere. Hori oso garrantzitsua izan da eta izaten jarraitu behar du; hala ere, beldurra galdu behar zaie politika makroekonomikoei, eta politika horiek zelan garatzen diren eta emakumeen eskubide ekonomiko eta sozialen galeran zelako eragin zuzena duten eztabaidatu behar da, Estatuaren zeregin publikoaren murrizketan duten eragina aztertzeaz gain.

Ekonomia diziplina neutrotzat hartzen da, izaera politiko eta sozialik ez balu bezala. Hala ere, gero eta alderdi alternatibo gehiagok (adibidez, Ekonomia kritikoa eta Ekonomia feministak, bai eta gizarte mugimendu askoren ekintza

politiko garrantzitsuak ere) horri buruzko ikuspegi hegemonikoa finkatzeko beharra planteatzen dute. Korrante alternatibo horiek androzentrismoa nabarmentzen dute, bai eta politika eta proiektuek Hegoaldeko (eta, neurri batean, Iparraldeko) gizarteetan dituzten eragin txarrak ere. Hala dio Norma Sanchísek: “Feministek ekonomiako generoagatik duten kezka nahiko gauza berria da, baina eredu eta politika neoliberalen efektu maltzurak inork ez ditu Latinoamerikako emakumeek beste pairatu. Ezin dugu une honetako aukera albo batean utzi; horri buruzko eztabaida piztu behar da, modu bateratuan pentsatu behar da eta, gainontzeko gizarte mugimenduekin batera, alternatibak eraikitzeke lanean hartu behar dugu parte”³.

Azken hamarkadetan, txirotasunak ez du behera egin, mundu mailako kontsumoak gora egin duen arren. Gobernuak garatutako mikrokreditu programak izan dira *enpresa ekimena* sustatzeko modalitateetako bat, eta emakumeak izan dira programa horien xede-populazioa, banku-sistemak utzitako hutsuneak betez. Programa horiekin, gobernuak Emakumeak Garapenean (EG) ikuspuntuari buruzko diskurtso propioa sustatzen dute, Generoa Garapenean (GG) diskurtso orekatu eta eguneratuagoaren aurrean.

Feminismotik abiatutako azterketa kritikoak zalantzan jarri ditu ikuspuntu honetako programak; Norma Sanchís da ahots horietako bat, eta, modu zorrotzean, gobernuen programak oinarritzen dituzten diskurtso nagusiak eta eduki horiek eusten dituzten gezurrak kokatzen ditu, emakumeak erabiltzean ekimen mikroenpresarialeko ikuspegi baten onuradun nagusi gisa.

Argumentu nagusia da emakumeen autoestimua handitu egiten dela kreditua lortzean, eta, horrela, emakumeak botere eta berdintasuneko mailan geratzen dira, familiaren eta komunitatearen aurrean. Era berean, emakumeei xede-talde gisa lehentasuna ematean, banku-sistema formalaren ekitate falta konpentsatzen da, baina, gainera, fluxu finantzarioen itzulera bermatzen da, gauza jakina baita emakumeak, munduko bazter guztietan, ordaintzaile onak direla. Eta, beraz, programon iraunkortasun finantzarioa bermatzen da. Gainera, mikrokredituek fami-

³ SANCHIS, Norma (2005), “La ceguera de género en la economía”, *Mujeres en Resistencia, experiencias, visiones y propuestas*. LEON Irene, ed. (2004), Quito, 100-108. orrialdeak.

lien ongizatea bermatzen dute; izan ere, emakumeek ondo erabiltzen dituzte lortutako baliabideak, seme-alaben oinarriko beharrianak asetzeko.

Egia da, esperientziak hala diolako, emakumeek fluxu finantzarioen itzulera maila handiak bermatzen dituztela; baina ezin da ukatu, era berean, kostuak altuak direla, eta kostu horiek ikusezin eta natural bihurtzen direla erreprodukzioaren ordainarekin. Baina ikuspuntu honetan gehien eztabaidatzen den elementuetako bat da diskurtsoak betikotu egiten duela emakumeak familiaren ongizaterako bermatzaile eta bide gisa duen rola, baztertu egiten dituela haren beharrianak eta, batez ere, ez dituela bere aldaketa eta ongizatearen agente gisa ikusten.

Mikrokreditu programetara sartze hutsak ez du jabekuntza bermatzen. Ez dago lotura automatikorik gaitasunen sarbide eta garapenaren eta botere eta identitate harremanen aldaketaren artean.

Panorama konplexuagoa da GGKEek eta antzeko erakundeek formatu bera garatzen dutenean. Izan ere, instantzia horiek euren xede den populazioaren bizi-kalitatea eta antolakuntza-prozesuak babestu nahi izaten dituzte. GGKEek mikrokreditu programen garapenarekin izaten duten praktika, sarri askotan, ez da desberdinegia gobernuen programekin konparatuz gero: emakumeak kanal gisa hartzea eta ez beharrian propioak dituzten hiritar gisa, programen iraunkortasun finantzarioaren kostuak desagerraraztea, emakumeekin lan egite hutsagatik generoko ikuspegia lantzen dela pentsatzea eta abar. GGKE asko finantza-enpresa txiki bihurtzen dira, banku-sistema formalarekin desberdintasun gutxirekin.

Hala ere, esan beharra dago GGKEek garatutako esperientzia horietako askok babes politikoa ere izan dutela emakumeen jabekuntza prozesuetarako eta diru-sarrera maila minimoak hobetu nahi izan dituztela eguneroko biziraupenerako.

Ikuspuntu horretatik, esperientziek erakusten dute programa mota hauek, emakumeen gaitasunak sendotzeko estrategia integralagoekin, ekarpen positiboak egin ditzaketela tokian tokiko esparruan. Gainera, esperientzia eraldatzaileak izan daitezke, batez ere ekintza politikoko beste maila batzuetan artikulatzen badira.

Maquilak, lan feminizatu eta prekarioak

Maquilako industriaren lan baldintzak modu orokorrean landu ziren seminarioetan; hala ere, oso gai garrantzitsua da, ez duelako soilik erakusten emakumeek enpleguan izandako hazkundearen kontraesana⁴ eta dituen bortxa-baldintzak; horrez gain, globalizazioko aktore nagusietako baten boterea ere erakusten du: enpresa transnazionalen boterea, alegia.

Ez da kasualitatea maquilaren industriari *enara kapitala* deitzea. Errentagarritasun baldintzarik onenen arabera, erraztasun handiz lekualdatzen eta instalatzen dira; hori ohiko praktika izan da, emakumeak esplotatzeko mailen eta laneko malgutasunak ematen dien aukearen arabera. Maquilan Enplegu Duina Hitzartzeko azterketa baten arabera, 2005. urterako, Guatemalan 51 enpresa itxi eta 38.000 lanpostu galdu ziren. El Salvadorren kasuan, 16 enpresa itxi eta 11.000 lanpostu galdu ziren, eta, El Salvadorreko Elkarte edo Sindikatu Independenteen Federazioaren (FEASIES) datuek diotenez, Hondurasen 9 fabrika itxi eta 16.000 lanpostu galdu ziren. Costa Rican 8 fabrika itxi ziren⁵.

Industria hori ireki eta ixteko faktoreak ugari eta konplexuak dira, baina, goeko hamarkadatik hona, malgutasunean eta prekarietatean oinarritutako lan modalitate hau haziz joan da. 1990ean, Hondurasen 3 parke industrial eta 35 fabrika zeuden: 2000. urtean, berriz, 24 parke eta 218 fabrika zeuden⁶.

Emakumeek sektore honetan duten presentzia oso garrantzitsua da. Julia E. Martínez feminista salvadortarrak dio El Salvadorren 265 maquila-enpresa zeudela, eta, guztira, 90.000 lanpostu zuzen eskaintzen zituztela. Zifra hori herrialdeko enplegu osoaren %16 zen, eta, gutxi gorabehera, industria sektoreko enpleguaren %50 hartzen zuen. El Salvadorreko ekonomiako genero-ezaugarriei erreparatuta (azterketa hori 2004an egin zuen UNIFEM Nazio Batuetako Emakumearen garapena sustatzeko erakundeak), maquiletako emakumeen

⁴ Latinoamerikari dagokionez, emakumeek industria sektorean izandako hazkundea desberdina da: CEPALek Latinoamerikako 12 herrialderi buruz emandako datuen arabera, 90eko hamarkadaren erdialdean, eskulan femeninoaren partaidetza (lan industrialaren osotasunean) %23koa zen Argentinan, eta %43,8koa Hondurasen, bi portzentaje horiek izanik minimoa eta maximoa (beste portzentaje guztiak bi horien artean zeuden, beraz). Herrialde horietako bostetan, portzentajea %23 eta %30 artekoa zen (Argentina, Brasil, Venezuela, Txile eta Panama); lautan, portzentajea %30 eta %35 artekoa zen (Mexiko, Uruguai, Bolivia eta Costa Rica), eta azken bietan %40tik gorakoa zen (Kolonbia eta Honduras). Gainera, 80ko eta 90eko hamarkadak konparatuz gero, egiaztatu daiteke emakumeek enplegu industrialaren osotasunean izandako partaidetzak gora egin zuela herrialde gehienetan (Kolonbia, Venezuela, Mexiko, Bolivia, Brasil, Costa Rica eta Honduras), berdin mantendu zen bi herrialdetan (Txile eta Uruguai), eta bitan baino ez zen jaitsi (Panama eta Argentina). Horrek, beharbada, lan industrialaren indarraren feminizazio prozesua erakuts dezake, kontuan hartutako 11 herrialdeetatik 7tan. OIT CINTERFOR, www.ilo.org/public/region

⁵ QUINTERO, Carolina (2006). Maquilan Enplegu Duinaren Hitzarmena, 2005eko Balantzea eta maquilaren perspektibak 2006an TLC indarrean sartu zenerako. www.observatoriolaboral.ormusa.org/foros/2006

⁶ FUNDASPAD – Erdialdeko Amerikako Plataforma Sindikal Bateratuaren (PSCC) “Las Maquilas en Centroamérica” ikerketatik ateratako datuak. Hemen: www.psc-cc.org/downloads/

⁷ MARTINEZ, Julia (2006). Maquilan Enplegu Duinaren Hitzarmena, 2005eko Balantzea eta maquilaren perspektibak 2006an TLC indarrean sartu zenerako. www.observatoriolaboral.ormusa.org/foros/2006

enplegu-indizea %82koa zen Guatemalan, %78koa Hondurasen, %73koa El Salvador eta Nikaraguan eta %60koa Costa Rican.

Gainera, El Salvadorren, 2004an maquilan sortutako 100 lanpostuetatik, 73 emakumeenak edo emakumeentzat ziren. Beraz, maquiletako gizon eta emakumeei buruz hitz egin badezakegu ere, garrantzitsua da emakumeen egoerari buruz hitz egitea, beraiena baita sektore horretako lanpostu kopururik handiena.

Erdialdeko Amerikako generoko profil soziodemografikoak maquilako lanaren feminizazio handia erakusten du. 17 eta 25 urte bitarteko emakumeak dira, lehen hezkuntza osorik egin dutenak eta hirikoak edo landa girotik migratutakoak. Emakumeen okupazio-mailari dagokionez, gehienak soldatapeko formalak dira⁷.

Maquilako lanaren feminizazioa Erdialdeko Amerikako emakumeen lan malgu eta prekarioaren eszenatokirik argienetakoa da. Egoera horrek emakumeen mugimenduaren eta lan eskubideen defentsarekin erlacionatutako beste aktore batzuen ekintza politiko garrantzitsua sorrarazi du. Modu horretan, emakumeen elkarrekin, zailtasun handiz, zenbait ekintza egin dituzte: bortxaketak salatzen, estrategiak, lan eskubideen gutxieneko marko bat eskatzeko ekintzak, eragin politikoko aholkularitza eta laguntza jarduerak arazoak dituzten emakume langileentzat, antolakuntza ekintzak eta abar.

Azken batean, maquilaren errealitatea ez da produkzioko forma isolatu gisa ikusi behar, ezpada konplexutasun osoan eta lan feminizatuko forma berriekin lotuta. Beraz, esparru interesgarria da sektoreen arteko aliantzarako.

Araudi markoa modu irmoagoan aplikatzea eta lortutako konkisten sendotasuna aztertzea

Emakumeen bizimodua hobetu eta eskubide ekonomikoak aplikatzeko legezko mekanismo eta esku-bideak nazioarteko araudi marko batean daude oinarrituta. Araudi marko hori gizarte mugimenduen borroka-urte luzeen emaitza da, eta gure Estatuak konpromisoa hartu dute arau horiek aplikatzeko. Beraz, beharrezkoa da aplikazio handiagoa eskatzea, Iparraldean zein Hegoaldean.

Ildo horretan, zenbait aurrerapen sendotzeko gaitasuna zalantzan jarri beharra ere adierazi da; izan ere, batzuetan, gaitasun horiek gauza jakintzat ematen dira emakumeen mugimenduetan.

Txirotasunaren aurka borrokatzeko estrategiak, emakumeen doako lanaren kontura

Milurtekoko Garapenerako Helburuen (MGH) definizio eta gabezien markoari buruz eztabaidatu beharra dago, txirotasunaren aurka borrokatzeko eta garapenerako politiken markoa garatzeko agenda ofiziala da eta. Latinoamerikako gobernu asko programa sozioekonomikoak garatzen ari dira, emakumeen doako lanaren eta erreproduzio lanaren kontura⁸. Gainera, nazioarteko agenda gisa, albo batean utzi da mugimendu feministak oinarritzko beste eskubide batzuen aitortpenean lortutako aurrerapena; MGHez ez dute laneko prekaritateari, osasun sexualari edo indarkeriari buruz hitz egiten. Azken batean, MGHen agendak erakusten du agenda propioak landu behar direla.

Mugimendu atomizatua, sareak indartzea eta hitzarmenak

Gizarte mugimenduen atomizazioa dago errealitate politikoen aldaketa lantzeko. Beraz, agenteen arteko sinergiak aurkitu behar dira. Iparraldean (talde desberdinen artean) eta Hegoaldean (Iparraldearekin) aliantza asko sortzeko aukera ugari daude.

Seguruenik, sareko lana sendotuago dago Latinoamerikako gizarteetan; hauek dira sare horien adibideetako batzuk: Ekonomia Eraldatzen duten Emakumeen Sarea -REMTE-, Osasun Sareak, Emakume

⁸ Mota horretako 10 bat programa daude Latinoamerikan. Bertako osagai nagusietako bat da amei (familia) erantzukizunak helaraztea (seme-alaben osasuna eta hezkuntza), denboraldi batez eta hilean behin diru-kopuru txiki bat emanez. El Salvadorren, programa hori *Red Solidaria* deitzen da; Hondurasen, *Programa de Asignaciones Familiares*, eta, Nikaraguan, *Programa de Red Social*.

⁹ Emakumeen Mundu Martxako Nazioarteko Direktorioko feminista brasildarra, Sempreviva Erakunde Feministako -SOF- kidea eta Ekonomia eta Feminismoa Sareko aktibista.

Mesoamerikarrak Neoliberalismoaren Aurkako Erresistentzian, Maquilako Lan Duinaren Hitzarmenaren Aldeko Erdialdeko Amerikako Emakumeak, Hegoa-Hegoa Elkarrizketa, edo Emakumeen Mundu Martxa. Azken hori munduko sare eta mugimendurik ezagunenetakoa da, eta jarrera argia du neoliberalismoaren eta patriarkatuaren aurrean. Aipatzen ari garen gaiarekin harremana dutenetako batzuk baino ez dira horiek.

Gijonen sortutako hausnarketetako batzuk egokiak izan daitezke ildo honetan: alde batetik, Latinoamerikako kanpaina batzuk geure egin ditzakegula; eta, bestetik, lana ez dela beti norberaren esparruan bilatu behar, baina garrantzitsua dela agendetan bat egitea eta, batez ere, Garapenerako Hezkuntzarako lanean oinarritutako agenda propioak lantzea. Hori horrela, Ana Suárezek (Asturiasko Milenta Muyeres elkarte feministakoa) “*afinitate selektiboak*” bilatu beharra aipatu zuen, uste duelako horrek emaitza onak dakartzala, ondorengo gatazka posibleak saihesten dituen irizpide batetik abiatzen delako.

Ezagutza handiagoa ekonomia solidarioko prozesu alternatiboetan

Eredu alternatiboak ezagutu eta horretan sakontzeko beharrezana ere nabarmendu da; esate baterako, ekonomia solidarioko esperientziak. Izan ere, eredu horiek merkatuak baloratzen ez duen produkzioaren beste zentzu bat berreskura dezakete, eta beste esanahi bat eman diezaiekete giza zainketaekin lotutako beste esparru batzuei. Ekonomia solidarioak produkzioko eta gizarte antolakuntzako praktika berri-tzaileen kudeaketaren alde egiten du; irizpide hori “emakumeen berdintasun eta autonomia arloko bizi-penak eskaintzeko eta praktika berriak abian jartzeko esparru pribilegiatua” da, Miriam Nobre brasildararen esanetan⁹.

Produkzioko neurri alternatiboetara modu azalekoan hurbiltzean, nahastu egin gaitzke, pentsatuz emakumeek diru-sarrerak lortzeko egiten dituzten ahalegin guztiak (mikrokreditu edo antzeko modalitateen bitartez) ekonomia solidarioaren araberakoak direla; horrek hustu egingo luke proposamenaren eduki politikoaren zati bat. Ikuspegi feministatik begiratuta, ekonomia solidarioak ez du soilik lanaren banake-

ta soziala planteatzen; horrez gain, lanaren banaketa sexuala ere zalantzan jartzen du. Produkzio eta, batez ere, genero harremanetan sakontzen duen proposamena da.

Miriam Nobrek gai hau aztertzeke gako garrantzitsuak proposatzen dizkigu: “Ekonomia solidarioa kapitalismoarekiko funtzionala dela pentsatu beharrean, produkzioaren (tertziarizazioaren bitartez) eta erreprodukzioaren zenbait fase hartzen dituelako, gure proposamenak sistema baten eta bestearen arteko kontraesanen terminoetan pentsatzen du. Hori horrela, ekonomia solidarioaren ekarpenetako bat da, esperientzien bitartez, eraginkortasunaren sinonimo gisa hartzen den lan kapitalistaren antolakuntza eta teknika desnaturalizatu egiten duela, galdera hau planteatuz: nori dago zuzenduta eraginkortasun hau: kapitalari ala gizarteari?”

Ekonomia solidarioaren esanahi eta ekarpenei buruzko kontzientzia hartzeak kontsumitzaile taldeak hartzen ditu, eta ondasun eta zerbitzuak produzitzen dituzten taldeen arteko harremanak sortzen ditu. Gainera, desnaturalizatu egiten du eguneroko erabakiak hartzeko prozesua, zer jan, zer jantzi eta nori erosteari buruz. Orduan, zergatik ez dugu desmitifikatzen lanaren banaketa sexualaren “eraginkortasuna” ekonomia kapitalistaren mantenimenduan, emakume eta gizonek hartutako “erabakiak”, eta lanaren, kontsumoaren eta boterearen antolakuntza familien barruan?

Gure proposamena bada demokrazia erradikalizatzea, aberastasuna banatzeko modu berriak ezartzea eta ekonomia eta gizarte solidariorako oinarriak finkatzea, orduan, emakumeak prozesu horietako subjektu gisa hartu behar ditugu, eta elkarrizketan sakondu behar da, pentsamendu eta mugimendu feministaren bitartez. Ekonomia solidarioa esparru pribilegiatua da emakumeei berdintasun eta autonomia arloko bizipenak eskaintzeko eta praktika berriak aurrera eramateko”¹⁰.

¹⁰ Dokumentu osoaren izenburua “Mujeres en la Economía Solidaria” da, eta helbide honetan irakur daiteke: http://vision.socioeco.org/es/documents/rtf/nobre_es.rtf

¹¹ Magdalena León, Ekuadorreko ekonomista eta feminista, Ekonomia Eraldatzen duten Emakumeen Sarearen sortzaile nagusienetakoa da, eta Munduko Gizarte Foroarekin erlazionaturako foro kontinentalen antolakuntzako aktibista ere bada.

Sarri askotan, planteamendu hauek utopien kutxan sartzen dira, nahi arren eskuratzeko zaila denaren dimentsioan. Hala ere, Latinoamerikako testuinguruaren aldaketen parte gisa, Magdalena León¹¹ duela gutxi abiarazitako esperientzia bat planteatu zuen (behar den zuhurtzia guztiarekin), Ekuadorreko Ekonomia Ministerioan ekonomia solidarioko politika bat eraikitze prozesuan izan zuen partaidetzari buruz. Oraindik eraikitze prozesuan dagoen politika horren helburua “enpresakoa” ez den produkziara eta erreprodukziara (familiak barne) bideratutako lanean oinarritutako unitate ekonomiko guztiak agerian jartzera eta birbalorizatzea dago orientatuta.

Seminarioko saioetan, behin baino gehiagotan errepikatu zen badaudela alternatibak sistema kapitalista eta patriarkalaren aurrean, eta alternatiba horiek barneratu egin behar direla. Gainera, gogorarazi zen gaur egungo sistema ekonomikoa eta garapen eredia ez direla iraunkorrak eta, batez ere, ez direla justuak. Aldiz, erreferentzia-marko etikoak eta horizonte politikoak defendatzen dituzten paradigmatik funtsezkoak dira, ideal eta atzeraezina balitz bezala agertzen den sistemaren aurrean. Gerta dakigukeen txarrena da pentsatzea botere handi horien aurrean ezin dugula deus ere egin.

